

Костянтин Захаренко,
доктор політичних наук, професор,
директор науково-дослідного центру «Інститут соціально-правових та політичних
досліджень імені Олександра Яременка»,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0003-0980-7313; email: Kzakharenko@ukr.net

Єгор Міненко,
доктор філософії в галузі політології,
заступник директора з наукової роботи науково-дослідного центру «Інститут
соціально-правових та політичних досліджень імені Олександра Яременка»,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0001-7169-3252; email: y.minenko@smdsu.org.ua

СУЧАСНІ МЕДІА ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ПОПУЛІЗМУ: КОМУНІКАЦІЙНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Розглянуто феномен популізму в сучасних демократичних країнах, де популістські рухи набирають все більшого впливу на політичний ландшафт. Проаналізовано ситуацію в країнах, таких як Словаччина, Австрія, Нідерланди, Франція, Італія та Німеччина, що дозволило зробити висновок, що популісти, хоча й не завжди формують уряди, значно впливають на політичний дискурс і прийняття рішень. Це явище стає однією з ключових рис політичної реальності Європи та США, відображає глибокі соціально-економічні трансформації, зокрема економічну нестабільність, міграційні кризи, зростаючу недовіру до традиційних політичних еліт і незадоволення виборців станом політичної системи.

У статті підкреслено, що медіа, особливо соціальні мережі, стали новим майданчиком для політичного популізму. У зв'язку з інформаційною революцією, що супроводжує стрімкий розвиток технологій, нові «засоби донесення інформації» дозволяють популістам доносити свої ідеї безпосередньо до аудиторії, обминаючи фільтри, які раніше встановлювали традиційні медіа, такі як телебачення, радіо та газети. Соціальні мережі дають можливість політикам та активістам безпосередньо звертатися до виборців, використовуючи спрощену риторичну форму, що легко засвоюється та активно поширюється серед користувачів. Це сприяє поширенню дезінформації, маніпулятивних повідомлень і створенню емоційно зарядженого контенту, що посилює популістську риторичну форму. Запропоновано поняття «засоби донесення інформації», яке характеризує перехід від традиційних медійних каналів до нових, більш динамічних і менш контрольованих джерел інформації. Однак нові платформи практично зняли ці обмеження, що дозволило швидше поширювати ідеї, в т.ч. радикальні та популістські погляди. Це суттєво впливає на політичну реальність, сприяючи трансформації політичного ландшафту. Розвиток популізму складає значний виклик для демократичних інститутів, зокрема в умовах глобалізації та швидких технологічних змін. Зростаюча роль медіа та соціальних мереж у політичних процесах створює небезпеку для політичної стабільності, оскільки громадськість піддається інформаційним впливам та маніпуляціям. Це також впливає на інформаційну безпеку країн, особливо тих, що знаходяться під зовнішнім тиском. Особливу увагу у статті приділено можливим наслідкам зростання впливу популістських рухів для міжнародної підтримки України. Наголошено на важливості розробки нових підходів до формування інформаційної та зовнішньої політики, що дозволило б зменшити вплив популістських ідей і дезінформації. В умовах інформаційної революції, що відбувається на тлі глобальних політичних змін, Україні необхідно зміцнювати зв'язки з європейськими партнерами, щоб забезпечити збереження стабільної міжнародної підтримки.

Ключові слова: популізм, суспільно-політичний ландшафт, виборчий процес, політичні технології, засоби донесення інформації, інформаційна безпека, медіа, збройна агресія.

Вступ. Зростання популістських партій у країнах Європейського Союзу є однією з найвиразніших тенденцій сучасного політичного ландшафту Європи. У таких державах, як Словаччина, Австрія, Нідерланди, Франція, на останніх парламентських виборах популістські сили отримали підтримку виборців. Це явище привертає значну увагу та викликає занепокоєння серед політичних аналітиків, оскільки розвивається на тлі різних

історичних, культурних і економічних передумов у цих країнах. Популістські рухи набирають популярність, справляючи вагомий вплив на європейську політичну арену.

Втім, перемога популістів на виборах не завжди призводить до формування ними уряду, оскільки коаліційні системи та інші політичні механізми можуть обмежувати їхній вплив на державну політику. Популізм також є неоднорідним явищем: він присутній як у правому, так і в лівому політичному спектрі, що ускладнює його аналіз. Останнім часом зростає вплив ультралівих популістських рухів, що ще більше загострює політичну ситуацію. Успіх цих партій безпосередньо позначається на Україні, оскільки багато з них критично налаштовані до політики ЄС стосовно українського питання, особливо щодо підтримки в умовах російської агресії. Деякі популістські лідери активно використовують українську тематику у своїх виборчих кампаніях, акцентуючи увагу на внутрішніх проблемах і звинувачуючи зовнішню політику в економічних і соціальних труднощах, що сприяє їхній популярності та може вплинути на формування зовнішньополітичного курсу.

Навіть у країнах, де популісти не здобули вирішальної перемоги, як-от у Німеччині, Польщі та Італії, їхній зростаючий вплив створює реальні виклики для України. Вони здатні змінювати громадську думку та політичний дискурс, що може призвести до зменшення підтримки України на міжнародній арені, зокрема через виступи проти санкційної політики щодо Росії або обмеження військової та фінансової допомоги.

Прогнозуючи майбутні тенденції, можна припустити, що популістські рухи продовжать здобувати перемоги в інших європейських країнах. Економічна нестабільність, міграційні кризи та зростання невдоволення традиційними політичними елітами створюють сприятливі умови для їхнього подальшого зміцнення. Наприклад, є ймовірність, що в Чехії уряд, який наразі підтримує Україну, може бути замінений на політичну силу з антиукраїнською риторикою. Подібні політичні зміни вже помітні, зокрема на виборах у східних землях Німеччини, де популістські партії продовжують набирати підтримку. Для України це означає необхідність адаптації зовнішньої політики до нових викликів і пошуку шляхів збереження та посилення підтримки з боку європейських партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислити природу популізму та його зв'язку з інформаційним середовищем можливо через знайомство з працями політологів, соціологів, правознавців, фахівців з комунікацій і державного управління. У статті проаналізовано низку наукових публікацій на тему стабільності суспільно-політичного ландшафту демократичних країн в умовах викликів сьогодення, зокрема роботи Г. Берченко, Ю. Панченка, С. Сидоренка, К. Захаренка, Є. Міненка, О. Волянчук, А. Житко, О. Заславської, І. Кіянки, А. Руденко, С. Щербака, М. Яворського, А. Борсука та інших.

Метою статті є аналіз чинників, що спричинили настільки радикальні зміни у суспільно-політичному ландшафті демократичних країн та виразно окреслили популізм у сучасному медіа середовищі.

Завдання статті є розгляд ключових факторів, що спричинили зміни у суспільно-політичному ландшафті демократичних країн, таких як економічна нестабільність, суспільне невдоволення, вплив дезінформації та зростаюча недовіра до традиційних політичних інститутів. Аналіз цих компонентів є надзвичайно важливим для розуміння механізмів, які лежать в основі піднесення популістських рухів у сучасному просторі медіа.

Методи дослідження, використані в цій статті, ґрунтуються на поєднанні теоретичного аналізу сучасних наукових праць та емпіричного вивчення політичних процесів у демократичних країнах Європи й США. Для дослідження феномену популізму були застосовані порівняльний метод і метод політичного аналізу, що дозволило окреслити політичну ситуацію одразу в кількох країнах, як Словаччина, виявити загальні тенденції впливу популістських рухів на суспільно-політичний ландшафт. Крім того, вивчення інформаційного середовища проводилося за допомогою методу контент-аналізу для визначення ролі медіа, зокрема соціальних мереж, у поширенні популістських ідей.

Результати та дискусії. Сьогодні необхідно визнати, що популізм як політичне явище став новою реальністю, а триумфи популістичних партій і кандидатів, які ще два десятиліття

тому не мали б жодних шансів увійти до політичної еліти, ймовірно, набуватиме системності в суспільно-політичному ландшафті демократичних країн світу. В цьому процесі особливої важливості набуває питання війни в Україні, як одного з елементів популістичної риторики політичних акторів.

Як зазначила А. Руденко, «політичний ринок» сьогодні не відповідає моделі «вільної конкуренції», що зумовлює труднощі просування на ньому партійних продуктів. Партії не асоціюються з конкретними результатами діяльності, що мають бути спрямовані на задоволення найбільш значущих цінностей, потреб громадян. Натомість, більшість політичних партій у світі, в тому числі в Україні, функціонують саме за принципом адаптації своїх політичних візій до уподобань виборців (Руденко, 2017).

Очевидно, що успіх популістських рухів не є виключно феноменом останніх років. Дискусії щодо «ультраправого ухилу» в Європі тривають вже понад десятиліття, що свідчить про довготривалий процес, який періодично посилюється або послаблюється, але загалом перетворився на нову політичну реальність. Цей тренд вважається однією з ключових загроз для західних демократій. Зростання популізму відображає глибокі соціально-економічні та політичні трансформації, зокрема невдоволення громадян традиційними елітами, вплив глобалізації та виклики, пов'язані з міграційними кризами.

Сьогодні ця загроза стала особливо актуальною для України, оскільки підвищення впливу популістських партій у західних державах може призвести до змін у їхній зовнішній політиці, зокрема щодо підтримки України в умовах протистояння російській агресії. Лідери цих політичних сил часто використовують антиукраїнську риторику як інструмент мобілізації свого електорату, що може мати негативні наслідки для рівня міжнародної підтримки України.

Пік зростання популістських рухів можна відзначити у 2016 році, коли Дональд Трамп став президентом США. Його кампанія базувалася на простих гаслах і критиці політичного істеблішменту, що привернуло увагу широких верств населення. Цей успіх став сигналом для інших політиків щодо ефективності подібних стратегій, особливо в умовах соціальної напруженості та поляризації суспільства.

Популістські рухи зміцніли не лише в США, але й у Європі. Наприклад, в Італії «Рух п'яти зірок», заснований Бeppe Грільло, здобув перемогу на виборах 2018 року завдяки критиці традиційних політичних структур. Незважаючи на відсутність детальної програми, партія отримала значну підтримку виборців, розчарованих у традиційних елітах.

Подібні процеси відбувалися у Франції, де Еммануель Макрон створив нову політичну силу і став президентом у 2017 році, пропонуючи оновлення системи. У Німеччині того ж року партія «Альтернатива для Німеччини» (AfD) увійшла до Бундестагу, використовуючи популістські гасла та критикуючи імміграційну політику.

В інших країнах, таких як Нідерланди і Велика Британія, популістські сили також здобули успіх. У Нідерландах референдум проти ратифікації Угоди про асоціацію з Україною показав незадоволення виборців європейськими інституціями. В той же час популістична партія UKIP зіграла ключову роль у референдумі про Brexit у Великій Британії.

Цей перелік можна продовжити, але вражає те, що багато країн одночасно зіткнулися зі зростанням популізму. Синхронність цих процесів вказує на наявність глибоких системних проблем, спільних для багатьох держав, таких як економічна нерівність, глобалізація, міграційні кризи та зниження довіри до традиційних політичних інститутів. Соціальні мережі та сучасні медіа сприяли швидкому поширенню популістських ідей, надаючи лідерам можливість напряду взаємодіяти з електоратом та мобілізувати підтримку.

Процес медіатизації політики означає по суті перетворення мас-медіа із посередників комунікації між політичними суб'єктами (насамперед, державними діячами й інституціями) та громадянами на чинники творення смислів політичних подій і процесів. Сучасний популізм уже не можна характеризувати у вигляді ідеологічного протистояння еліти та народу, проте еліта та народ набувають мас-медійних означень, потужних медіа-образів. У ситуації медіатизації політики популізм за рахунок мас-медійних технологій набуває якості

віртуальних політичних дій, бо повідомлення у мас-медіа та соціальних мережах стають заміниками конкретних політичних дій і рішень (Заславська та ін., 2022).

Секрет успіху популістських рухів полягає в їхній здатності швидко реагувати на соціально-економічні проблеми та настрої невдоволення, апелюючи до емоцій виборців і пропонуючи прості рішення складних питань, що робить їх привабливими для мас.

Одним із ключових факторів зростання популізму став відкладений ефект глобальної фінансової кризи 2008 року, яка особливо сильно вдарила по середньому класу в західних країнах. Ця криза спричинила зниження рівня життя, зростання безробіття і скорочення соціальних програм, що викликало розчарування серед громадян. Нездатність політичних еліт запобігти кризі або ефективно подолати її наслідки підірвала довіру до традиційних партій і стимулювала пошук нових політичних сил.

Популістські лідери скористалися цим невдоволенням, пропонуючи прості рішення складних проблем, апелюючи до емоцій виборців. Вони обіцяли радикальні зміни, не пояснюючи механізми їх реалізації, використовуючи патріотичну риторику та апелюючи до соціальної справедливості. Успіх популістських рухів обумовлений їхньою здатністю швидко реагувати на настрої суспільства та пропонувати привабливі, хоч і спрощені, відповіді на нагальні питання.

Окрім кризи 2008 року, важливими факторами стали глобалізація, технологічні зміни, міграційні кризи та зростання соціальної нерівності. Це створило відчуття нестабільності й невпевненості, підживлюючи популістську риторику. Теракти в Європі та міграційна криза 2015 року лише посилили ці настрої, що змусило частину суспільства звернутися до консервативних ідей. Популістські політики стали апелювати до питань національної ідентичності, культурної гомогенності та безпеки, пропонуючи рішучі, але спрощені відповіді на складні проблеми, що традиційні партії не змогли ефективно вирішити.

Ключовим рушієм таких тенденцій стала інформаційна революція, яка спричинила нові засоби донесення інформації. У недалекому минулому інформаційне середовище значно більше контролювалося традиційними медіа, такими як газети, телебачення та радіо. Ці засоби донесення інформації виконували роль своєрідних «фільтрів», які визначали, що саме потрапить до широкої аудиторії. Маргінальні, екстремістські або суперечливі ідеї часто залишалися поза увагою громадськості, оскільки вони не відповідали редакційним стандартам і нормам суспільного дискурсу. Це дозволяло створювати інформаційне середовище, де переважали погляди та думки традиційних політиків і визнаних експертів.

Контроль за доступом до медіа також передбачав високі вимоги до авторитету й кваліфікації тих, хто мав можливість висловлювати свою думку. Для того, щоб донести експертну точку зору, необхідно було мати визнані досягнення у відповідній галузі або ж заслужену репутацію. Журналісти, аналітики та політики повинні були дотримуватись публічних стандартів, що регулювали якість контенту та передбачали збалансованість і відповідальність за подану інформацію. Редакційні колеги видань або керівники телерадіомовлення обирали контент для публікації на основі власної політики, орієнтованої на загальноприйняті етичні норми. Такі засоби діяли як бар'єр, який не дозволяв популістичним ідеям проникати в масову свідомість.

Медіа, що працюють за принципами професійної етики, відповідальніші перед своєю аудиторією. Це не лише підвищує рівень довіри громадян до медійних організацій, але й сприяє загальному розвитку демократичного суспільства, де вільний обмін інформацією та плюралізм думок є ключовими складовими (Захаренко & Міненко, 2023).

Професійні медіа, що дотримуються стандартів етики, також відіграють важливу роль у запобіганні поширенню дезінформації та маніпулятивного контенту. У часи глобальних інформаційних війн і зростаючого впливу пропаганди, здатність медіа забезпечувати об'єктивне висвітлення подій стає вирішальним фактором у формуванні громадської думки. Відтак, створення умов для розвитку незалежних медіа та забезпечення фінансової і правової підтримки необхідне для зміцнення їхньої стійкості до зовнішнього впливу та маніпуляцій (Міненко, 2024).

Натомість, сьогодні ми спостерігаємо системне зменшення інформаційного потенціалу класичних засобів донесення інформації, та збільшення впливу нових засобів (соціальних мереж), які є основою для формування популістичного електорального середовища в демократичному суспільстві. Як зазначає О. Волянюк, згортання інформаційного плюралізму, тиск на свободу ЗМІ, зокрема, через обмеження участі представників громадськості в органах, що контролюють і підтримують діяльність медіа є одним з основних складових елементів згортання демократії (2022).

Перехід до ери соціальних мереж, таких як YouTube, Instagram, TikTok, став справжньою інформаційною революцією. Раніше доступ до масової аудиторії був обмежений для непрофесіоналів, і традиційні медіа контролювали, які погляди та інформація потрапляли в публічний простір. Соціальні мережі ж кардинально змінили цей підхід, надавши кожному можливість безпосередньо впливати на інформаційний простір, незалежно від наявності професійної кваліфікації або журналістського досвіду. Це дозволило найрізноманітнішим думкам отримувати миттєву увагу та поширення серед величезної кількості людей.

Відсутність строгих редакційних стандартів і фільтрації інформації на цих платформах створила сприятливі умови для поширення маніпулятивних повідомлень і дезінформації. Контент, що апелює до емоційних реакцій, часто стає «вірусним», навіть якщо він не є достовірним або фаховим. Оскільки соціальні мережі заохочують швидке поширення контенту через алгоритми, які враховують популярність дописів, маніпулятивні та спрощені повідомлення легко можуть досягти мільйонних аудиторій, створюючи хибні уявлення та спотворену картину реальності.

Особливо вразливими до таких технологій є широкі верстви населення, які не завжди мають доступ до професійної аналітики або не володіють достатніми навичками критичного мислення. Соціальні мережі сприяють розвитку так званих «інформаційних бульбашок», де користувачі отримують переважно ті погляди, що збігаються з їхніми власними переконаннями. Це робить їх ще більш вразливими до маніпуляцій, оскільки вони менше взаємодіють із альтернативними або критичними точками зору.

Носії популістичних ідей отримали платформу для широкого висвітлення своїх поглядів, чого вони раніше не мали в традиційних медіа. Завдяки прямому доступу до аудиторії через соціальні мережі, ці ідеї знайшли підтримку серед значної кількості людей, особливо тих, хто був розчарований у традиційних політичних. Це створило новий політичний ландшафт, де популістичні рухи здобули реальний політичний вплив.

Внаслідок цього соціальні мережі не тільки стали інструментом інформаційної свободи, але й сприяли політичній мобілізації нових гравців. Швидке поширення контенту дозволяє активістам і політикам формувати думку громадськості та організовувати підтримку, навіть не маючи традиційної інфраструктури чи ресурсів. Таким чином, нові засоби донесення інформації стали ключовим елементом у сучасних політичних процесах, змінюючи правила гри та надаючи нові можливості для створення викривленої інформаційної реальності, маніпуляцій і дезінформації.

Відсутність належних механізмів контролю та модерації контенту дозволяє недостовірній інформації швидко розповсюджуватися, впливаючи на формування громадської думки та підриваючи довіру до традиційних джерел інформації. В умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій поширення дезінформації набуло нових масштабів. Швидкість передачі інформації в інтернеті та анонімність користувачів сприяють динаміці «постправди». Такі публікації часто містять непідтверджену інформацію, використовуються для політичної пропаганди, створення негативного іміджу політиків чи дискредитації конкурентів (Міненко та ін., 2024).

Ці ж процеси полегшили та прискорили появу нових політичних партій та рухів, які виникали фактично «нізвідки». У багатьох випадках ці нові гравці представляють радикальні погляди, що раніше були маргіналізовані. Деякі з них не мали чітко окресленої ідеології та були схильні адаптувати свої позиції відповідно до змін в суспільній думці. Така гнучкість

дозволяла їм швидко реагувати на настрої виборців та зберігати актуальність у динамічному політичному середовищі.

Таким чином, поєднання соціально-економічних викликів, загроз безпеці та інформаційних технологій створило сприятливе середовище для зростання популістських рухів. Традиційні політичні партії опинилися перед новими викликами, а політичний ландшафт зазнав суттєвих трансформацій, наслідки яких продовжують впливати на глобальну політику і сьогодні. Російська агресія проти України та пов'язана з нею антиукраїнська хвиля стали ключовими факторами, що впливають на сучасний геополітичний ландшафт. Ці події не лише змінили баланс сил у Східній Європі, але й сприяли посиленню популістських настроїв у багатьох західних країнах, що має прямі наслідки для України.

Прогнозування розвитку популістського тренду в найближчій перспективі є складним завданням. Попри поразку деяких його представників, таких як Дональд Трамп, і негативний досвід урядів популістів у деяких країнах, фундаментальні причини, що зумовили їхнє зростання, як і основні фактори, що сприяють популізму, такі як соціальна нерівність та інформаційна революція, залишаються актуальними. Позиції традиційних медіа продовжують слабшати, втрачаючи глибину аналітики в боротьбі за аудиторію, що створює сприятливі умови для подальшого поширення популістських ідей і дезінформації.

Крім того, соціальні мережі значно змінили спосіб споживання інформації, посиливши вплив емоційно «зарядженого» та спрощеного контенту. Це сприяє зростанню популістських рухів, які вміло використовують ці канали для поширення своїх ідей, часто обходячи традиційні механізми перевірки фактів і редакційного контролю. Збільшення впливу медіа в сучасному світі ставить під загрозу концепцію демократичного контролю та представництва, викликаючи занепокоєння щодо ризиків встановлення медіакратії – ситуації, коли медіаінституції здобувають непропорційно великий вплив на політичне та соціальне життя країни (Міненко, 2024).

Важливим чинником впливу на політичну стабільність є широка підтримка політичної влади у суспільстві. Ця підтримка залежить від стабільних позитивних думок і суджень, які свідчать про суспільне затвердження дій влади. Суспільна підтримка сприяє запобіганню конфліктам, свідчить про національну єдність і є показником ефективності політичної системи (Яворський, 2017).

Сьогодні з'явилися й нові фактори, які загострюють поточну соціо-політичну ситуацію. Початок 2020-х років став періодом двох послідовних криз, кожна з яких суттєво вдарила по добробуту громадян і сприяла відновленню зростання антисистемних гравців. Йдеться про пандемію COVID-19 та збройну агресію РФ проти України. Для багатьох європейських урядів пандемія стала потужним викликом, а середовище «антивакцинаторів» надало дорогу у велику політику новій хвилі популістів (Європейська правда, 2024). Разом з тим, на вже й так ослаблені західні уряди вплинуло повномасштабне вторгнення РФ на територію України. Хоча спочатку дії Росії викликали безпрецедентну західну єдність у підтримці України, не всі виявилися готовими до тривалого протистояння. Стало зрозуміло, що без західного фінансування, допомоги та єдності в економічних обмеженнях щодо Росії не обійтися, відтак для багатьох європейців складний, довгий і коштовний шлях опору став менш привабливим за «простий рецепт» – швидке завершення конфлікту ціною поступок з боку України. Це стало поживним середовищем для популістів.

Практика свідчить про те, що популістські рухи не обов'язково є однорідними у своєму ставленні до України. Багато залежить від конкретних політичних контекстів, інтересів і стратегій партій. Це відкриває для України можливості дипломатичного маневрування та співпраці з різними політичними силами, незалежно від їхньої ідеологічної орієнтації.

Україна має активно працювати над зміцненням відносин із усіма партнерами, зокрема й ті країни, де до влади приходять популістські уряди. Важливо підкреслювати взаємну вигоду співпраці, акцентувати на спільних цінностях та інтересах, а також демонструвати готовність до діалогу та конструктивної взаємодії. Разом із цим, необхідно забезпечити

збереження національної ідентичності, зміцнення міжнаціональної злагоди, конституційного ладу та територіальної цілісності України (Міненко, 2023а).

Водночас опитування свідчать, що більшість європейського суспільства лишається на боці України. Зараз Український уряд, громадянське суспільство та міжнародні партнери мають суттєво наростити інформаційний вплив на європейське суспільство, з метою пояснення, чому для них самих важлива перемога України. Якщо ці зусилля матимуть принаймні частковий успіх, з'явиться шанс зробити антиукраїнські настрої неприйнятними для політиків, які прагнуть увійти до наступної влади.

З появою нових засобів донесення інформації, підсилення впливу професійних і незалежних медіа набуває особливої актуальності. Сучасні медіа повинні бути не просто джерелом інформації, але й засобом підтримки демократії, надання об'єктивної картини подій, а також протидії дезінформації та популізму. Саме у цей період важливо забезпечити належну підтримку незалежних медіа, які можуть протистояти зовнішнім загрозам і внутрішнім маніпуляціям, адже без свободи слова та інформаційної незалежності існує реальний ризик втрати демократичних інституцій. Україна має активно працювати над розвитком інформаційної дипломатії, використовуючи всі можливі канали для донесення правдивих фактів про ситуацію в країні та важливість міжнародної підтримки. Це також стосується протидії популістським рухам, які можуть ставити під сумнів важливість підтримки України з боку західних партнерів. Зрештою, лише системний підхід до розвитку незалежних медіа та ефективної інформаційної політики може забезпечити стійкість демократичних процесів у світі. Зміцнення медійної сфери має стати пріоритетом як для держави, так і для міжнародних еліт, оскільки це не лише питання національної безпеки, але й засіб захисту свободи слова та демократії в глобальному контексті.

Висновки. Популізм став важливим феноменом у політичному ландшафті сучасних демократичних країн, зокрема в Європі та США. Зростання популярності популістських рухів обумовлено глибокими соціально-економічними проблемами, такими як економічна нестабільність, міграційні кризи та зниження довіри до традиційних політичних інститутів. Це явище, хоч і не завжди призводить до формування урядів, активно впливає на політичний дискурс у цих країнах. Однією з ключових характеристик сучасного популізму є його тісний зв'язок із медіа, особливо новими засобами донесення інформації, такими як соціальні мережі. Ці платформи дозволяють популістам швидко доносити свої ідеї до великої аудиторії, обминаючи традиційні фільтри, що раніше контролювали доступ до публічного дискурсу. Це створює сприятливі умови для поширення дезінформації та маніпуляцій.

Поняття «засоби донесення інформації» підкреслює зміну медіаландшафту, коли соціальні мережі стали головним каналом для поширення політичних ідей. Популістські лідери використовують ці платформи для мобілізації виборців через прості, емоційно насичені повідомлення, які часто спрощують складні соціально-економічні проблеми, пропонуючи швидкі та легкі рішення. Водночас розвиток популізму становить загрозу для інформаційної безпеки демократичних країн. Дезінформація, маніпуляції та емоційно заряджений контент підривають довіру до традиційних медіа та політичних еліт, що робить суспільства вразливими до популістських риторик. Особливо небезпечним це явище стає в умовах зростаючого впливу соціальних мереж, де фактично відсутній редакційний контроль.

У контексті російської агресії, розвиток популістських рухів створює додаткові виклики для міжнародної спільноти. В окремих країнах популісти використовують антиукраїнську риторику, що може призвести до зменшення рівня підтримки санкцій проти Росії та допомоги Україні, ускладнить зовнішню політику України. Важливою складовою боротьби з популістськими ідеями та дезінформацією є посилення інформаційної політики, спрямованої на підтримку демократичних цінностей і протидію маніпуляціям. Для України це особливо важливо, оскільки міжнародна підтримка в умовах війни з РФ залишається критично необхідною для збереження стабільності та територіальної цілісності.

Загалом, розвиток популізму під впливом нових медіа та інформаційних технологій став серйозним викликом для демократичних інститутів і міжнародних відносин. Це вимагає

нових підходів у формуванні зовнішньої та інформаційної політики як в Європі, так і в Україні, з метою збереження стабільності та протидії дезінформації. Перспективи подальших досліджень тематики вбачаються у глибшому аналізі впливу інформаційних технологій на формування політичної свідомості суспільства та дослідження механізмів протидії дезінформації й популістським риторикам у глобальному інформаційному просторі.

Використані джерела:

1. Берченко, Г. В. (2021). Політичний популізм та установча влада народу. *Знання європейського права*, (3), 7–11. <https://doi.org/10.32837/chem.v0i3.89>
2. Волянюк, О. (2021). «Постправа»: безпекові виклики, наукові дискусії, політичний сленг. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36754/Volianiuk_124-134.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Волянюк, О. (2022). Загрози демократії в Європі: угорський прецедент. *Політичні дослідження*, 2(4), 140–159. <http://pd.ipiend.gov.ua/article/view/269231/265218>
4. Войціховський, А. (2020). Інформаційна безпека як складова системи національної безпеки (міжнародний і зарубіжний досвід). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*, (29), 281–288.
5. Європейська правда. (2024, 7 жовтня). *Проблема не лише у Трампі. Як здолати нову хвилю популістів, особливо небезпечну для України*. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/10/7/195714/>
6. Житко, А. О. (2019). Феномен «сучасний популізм» у контексті ризиків і викликів ліберальних демократій ХХІ століття. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*, 2(2-19), 17–28. <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.19.2.02>
7. Заславська, О. О., Повістак, О. А., & Налімова, В. В. (2022). Новий популізм як технологія політичного маркетингу політичних партій. *Актуальні проблеми політики*, (69), 65–73. <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1304>
8. Міненко Є., & Борсук А. (2024). Вплив російської пропаганди на інформаційний суверенітет країн Європи. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, (1(73)), 61–66. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1\(73\)-9](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1(73)-9)
9. Захаренко, К., & Міненко, Є. (2023). Інститут медіа як суб'єкт інформаційної безпеки. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 22(34), 29–36. <https://doi.org/10.31392/udu-nc.series22.2023.34.04>
10. Калюжна, Ю. І. (2017). Популізм, як політико-культурний феномен сучасної світової політики. *Сучасне суспільство*, (Вип. 2 (14)), 80–87.
11. Кіянка, І. Б. (2016). Лібералізм і популізм в контексті сучасної демократії. *Держава і право. Серія «Політичні науки»*, (вип. 74), 3–13.
12. Кулина, О., & Креховецька, К. (2022). Популізм як феномен політичного дискурсу України та Великої Британії (порівняльний аналіз на основі матеріалів ЗМІ та соціальних мереж). *Молодий вчений*, (9 (109)), 99–102. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-22>
13. Міненко, Є. (2023a). Організаційно-правовий аналіз забезпечення інформаційної безпеки як фактор суспільно-політичної стабільності. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 22(33), 76–84. <https://doi.org/10.31392/udu-nc.series22.2023.33.08>
14. Міненко, Є. (2023b). Сутність політичної стабільності в умовах інформаційного суспільства. *Науковий журнал «Politicus»*, (5). http://politicus.od.ua/5_2023/24.pdf
15. Міненко, Є. (2024). *Розвиток інститутів інформаційної безпеки сучасної України як чинник суспільно-політичної стабільності* [Дис. д-ра філософії в галузі політології, Український державний університет імені Михайла Драгоманова]. https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Minenko/Minenko_dis.pdf
16. Міненко, Є., Захаренко, К., Драпушко, Р., & Волянюк, О. (2024). Суспільно-політична стабільність як складова системи інформаційної безпеки: виклики в умовах воєнного стану. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, (23), 41–54. <https://doi.org/10.31392/ises.2023.23.041>
17. Руденко, А. (2017). *Технології політичного маркетингу в діяльності політичних партій України* [Дис. канд. політ. наук, Донецький національний університет імені Василя Стуса]. <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/3973>
18. Щербак, С. (2020). Популізм з погляду політичної філософії. *Філософська думка*, (3), 61–78.
19. Яворський, М. (2017). Політична стабільність: сутність та основні підходи до класифікації. *Гуманітарні візії*, 3(1 (5)), 61–66.

References:

1. Berchenko, H. V. (2021). Politychnyi populizm ta ustanovcha vlada narodu. *Znannia yevropeiskoho prava*, (3), 7–11. <https://doi.org/10.32837/chem.v0i3.89>

2. Volianiuk, O. (2021). «Postpravda»: bezpekovi vyklyky, naukovi dyskusii, politychni slen. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dysyplin. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36754/Volianiuk_124-134.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Volianiuk, O. (2022). Zahrozy demokratii v Yevropi: uhorskyi pretsedent. Politychni doslidzhennia, 2(4), 140–159. <http://pd.ypiend.gov.ua/article/view/269231/265218>
4. Voitsikhovskiy, A. (2020). Informatsiina bezpeka yak skladova systemy natsionalnoi bezpeky (mizhnarodnyi i zarubizhnyi dosvid). Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Pravo», (29), 281–288.
5. Yevropeiska pravda. (2024, 7 zhovtnia). Problema ne lyshe u Trampi. Yak zdolaty novu khvyliu populitiv, osoblyvo nebezpechnu dlia Ukrainy. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/10/7/7195714/>
6. Zhytko, A. O. (2019). Fenomen «suchasnyi populizm» u konteksti ryzkyv i vyklykiv liberalnykh demokratii KhKhI stolittia. Suchasne suspilstvo: politychni nauky, sotsiologichni nauky, kulturolozhichni nauky, 2(2-19), 17–28. <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.19.2.02>
7. Zaslavska, O. O., Posvistak, O. A., & Nalimova, V. V. (2022). Novyi populizm yak tekhnolohiia politychnoho marketynhu politychnykh partii. Aktualni problemy polityky, (69), 65–73. <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1304>
8. Minenko Y., & Borsuk A. (2024). Vplyv rosiiskoi propahandy na informatsiinyi suverenitet krain yevropy. Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia, (1(73)), 61–66. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1\(73\)-9](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1(73)-9)
9. Zakharenko, K., & Minenko, Y. (2023). Instytut media yak subiekt informatsiinoi bezpeky. Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhaila Drahomanova. Seriiia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dysyplin, 22(34), 29–36. <https://doi.org/10.31392/udu-nc.series22.2023.34.04>
10. Kaliuzhna, Yu. I. (2017). Populizm, yak polityko-kulturnyi fenomen suchasnoi svitovoi polityky. Suchasne suspilstvo, (Vyp. 2 (14)), 80–87.
11. Kiianka, I. B. (2016). Liberalizm i populizm v konteksti suchasnoi demokratii. Derzhava i pravo. Seriiia "Politychni nauky", (vyp. 74), 3–13.
12. Kulyna, O., & Krekhovetska, K. (2022). Populizm yak fenomen politychnoho dyskursu Ukrainy ta Velykoi Brytanii (porivnialnyi analiz na osnovi materialiv zmi ta sotsialnykh merezh). Molodyi vchenyi, (9 (109)), 99–102. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-22>
13. Minenko, Y. (2023a). Orhanizatsiino-pravovyi analiz zabezpechennia informatsiinoi bezpeky yak faktor suspilno-politychnoi stabilnosti. Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhaila Drahomanova. Seriiia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dysyplin, 22(33), 76–84. <https://doi.org/10.31392/udu-nc.series22.2023.33.08>
14. Minenko, Y. (2023b). Sutnist politychnoi stabilnosti v umovakh informatsiinoho suspilstva. Naukovyi zhurnal «Politicus», (5). http://politicus.od.ua/5_2023/24.pdf
15. Minenko, Y. (2024). Rozvytok instytutiv informatsiinoi bezpeky suchasnoi Ukrainy yak chynnyk supilno-politychnoi stabilnosti [Dys. d-ra filosofii v haluzi politolohii, Ukrainyskyi derzhavnyi universytet imeni Mykhaila Drahomanova]. https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Minenko/Minenko_dis.pdf
16. Minenko, Y., Zakharenko, K., Drapushko, R., & Volianiuk, O. (2024). Suspilno-politychna stabilnist yak skladova systemy informatsiinoi bezpeky: vyklyky v umovakh voiennoho stanu. Mizhdysyplinarni doslidzhennia skladnykh system, (23), 41–54. <https://doi.org/10.31392/iscs.2023.23.041>
17. Rudenko, A. (2017). Tekhnolohii politychnoho marketynhu v diialnosti politychnykh partii Ukrainy [Dys. kand. polit. nauk, Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa]. <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/3973>
18. Shcherbak, S. (2020). Populizm z pohliadu politychnoi filosofii. Filosofska dumka, (3), 61–78.
19. Yavorskyi, M. (2017). Politychna stabilnist: sutnist ta osnovni pidkhody do klasyfikatsii. Humanitarni vizii, 3(1 (5)), 61–66.

Konstantin Zakharenko,

Doctor of Political Science, professor,

*Director of the Research Center “Oleksandr Yaremenko Institute for Social, Legal and Political Studies”,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University*

Yehor Minenko,

PhD in Political Science,

*Deputy Director for Research at the Research Center “Olexander Yaremenko Institute for Social,
Legal and Political Studies”,*

Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

Modern Media as a Platform for Populism: Communication and Political Aspects

The article examines the phenomenon of populism in modern democracies, where populist movements are gaining more and more influence on the political landscape. The author analyzes the situation in countries such as Slovakia, Austria, the Netherlands, France, Italy, and Germany, and concludes that populists, although not always

forming governments, have a significant impact on political discourse and decision-making. This phenomenon is becoming one of the key features of the political reality in Europe and the United States and reflects profound socio-economic transformations, including economic instability, migration crises, growing distrust of traditional political elites, and voter dissatisfaction with the political system.

The article emphasizes that the media, especially social media, have become a new platform for political populism. Due to the information revolution accompanying the rapid development of technology, new "means of communication" allow populists to convey their ideas directly to the audience, bypassing the filters previously imposed by traditional media such as television, radio and newspapers. Social media allow politicians and activists to directly address their constituents using simplified rhetoric that is easily digestible and actively shared among users. This contributes to the spread of disinformation, manipulative messages and the creation of emotionally charged content that reinforces populist rhetoric. The concept of "means of communication" was introduced, which characterizes the transition from traditional media channels to new, more dynamic and less controlled sources of information. However, new platforms have virtually removed these restrictions, allowing for a faster spread of ideas, including radical and populist views. This has a significant impact on political reality, contributing to the transformation of the political landscape. The rise of populism poses a significant challenge to democratic institutions, particularly in the context of globalization and rapid technological change. The growing role of media and social networks in political processes poses a threat to political stability, as the public is exposed to information influences and manipulations. This also affects the information security of countries, especially those under external pressure. Particular attention is paid to the possible consequences of the growing influence of populist movements for international support for Ukraine. The author emphasizes the importance of developing new approaches to the formation of information and foreign policy, which would reduce the influence of populist ideas and disinformation. In the context of the information revolution taking place against the backdrop of global political changes, Ukraine needs to strengthen its ties with European partners to ensure that it maintains stable international support.

Keywords: populism, socio-political landscape, electoral process, political technologies, means of communicating information, information security, media, armed aggression.

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.36.03>

УДК 316:774:323.2

Олена Новакова,

доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0002-0402-1904; email: elenapovakova1961@gmail.com

Марина Остапенко,

доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук,
старший науковий співробітник НДЦ «Інститут соціально-правових
та політичних досліджень імені Олександра Яременка»,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0002-4412-0229; email: m.a.ostapenko@udu.edu.ua

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті аналізуються чинники формування медіаполітики в сучасній Україні. Її формування та реалізація відтворюють наявні тенденції та виклики сучасних процесів інформаційного суспільства, зокрема посилений вплив медіа на суспільні та політичні відносини, на їх суб'єктів, упровадження можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у створенні та розповсюдженні новин, формування нових правил комунікації між владою та суспільством, використання інформаційно-комунікаційних інновацій у галузі державного управління та інші. Ці чинники актуалізують готовність, можливості та адаптацію усіх сфер суспільства до змін, які супроводжують окреслені процеси. В Україні вони посилюються у багато разів через виклики, спричинені збройною агресією Росії. Окрему увагу приділено питанням медіаспоживання політичної інформації українцями, зокрема новинних матеріалів. На основі соціологічних даних визначено найбільшу зацікавленість українців у інформації про війну та низьку увагу до політичних повідомлень. Зроблено припущення, що причиною цього може бути невисокий рівень довіри до політичних інститутів і їх здатності приймати ефективні рішення під час війни. Підкреслюється важливість виважених підходів реалізації медійної політики, які враховують тренди, тенденції та проблеми як медійної, так і політичної сфер українського суспільства. Це позначається на питаннях фахового створення медійного контенту, свідомого споживання новинних матеріалів, зокрема про війну, відкритій комунікації влади та суспільства.